

APUNTS HISTÒRICS. EL FRONT DEL PALLARS JUSSÀ I ELS PRINCIPALS COMBATS

En la primavera de 1938, el trencament del front d'Aragó i el retrocés de les forces republicanes traslladen el front de batalla a Catalunya. A Lleida la nova línia de front va seguir els cursos del riu Segre i Noguera Pallaresa i, en terres pallareses, els dos bàndols enfrontats van fixar les seves respectives posicions travessant la comarca de sud a nord. Els nacionals es van atrinxerar en els llocs més avantatjosos, mentre que l'exèrcit republicà, en retirada, únicament van tenir accés a les zones més dificultoses. Des de l'estret de Terradets, el front es dirigia cap a les serres del Cucut i de la Campaneta seguint, posteriorment, cap al Mont de Conques, Sant Corneli, el Roc de Pessonada i Llania.

L'avenç de les tropes nacionals s'articulava en base a diferents caps de pont que facilitarien l'ocupació definitiva de Catalunya. Tàcticament la zona que ens ocupa destaca per l'establiment del cap de Pont de Tremp, ja en els primers dies de penetració de les forces franquistes. El 6 d'abril l'exèrcit arribava des de Pont de Muntanyana i l'endemà la 63 Divisió del Cos d'Exèrcit de Navarra, a les ordres del general Tella, entrava en la capital del Pallars. Després ocupava La Pobra de Segur, on s'instal·là la comandància, i prenia possessió de les centrals hidroelèctriques. Aquesta circumstància garantia l'aprovisionament de les tropes nacionals, alhora que permetia tallar el subministrament elèctric de la indústria de guerra instal·lada a Catalunya. L'únic nucli important que va restar en mans republicanes va ser la població d'Isona, situada a la rereguarda i seu de la comandància del sector, motiu pel qual les conseqüències de l'enfrontament van ser especialment dures pel seu nucli urbà.

La ràpida ocupació de la comarca va quedà sobtadament interrompuda. Per causes que es desconeixen, l'avenç del bàndol nacional es va aturar al Pallars Jussà, definint una línia de front que es va mantenir relativament estable en el decurs de 9 llargs mesos. L'exèrcit popular va reorganitzar-se. Va desplegar a la Conca de Tremp diferents unitats i divisions del X i XI Cos de l'Exèrcit de l'Est, distribuint les seves forces en el sector d'Abella de la Conca i d'Isona, que quedaren així enfrontades a la 63 Divisió.

Donat el posicionament clarament defensiu que va poder obtenir l'exèrcit franquista, la iniciativa ofensiva va restar en mans republicanes. En el sector que ens ocupa l'acció principal va tenir lloc el dia 23, i es va concretar en diferents atacs duts a terme en la línia que va des del poble de Conques a Sant Corneli. Les tropes republicanes van assolir la posició de costa Gran però no arribaren al cim. Aquells combats aferrissats van ser especialment durs en els vèrtex del turó i a Sant Romà d'Abella, amb una forta participació de l'artilleria i de l'aviació. Tot i l'ocupació d'aquest darrer poble i de Basturs, les forces populars no aconseguiren el seu principal objectiu: recuperar la capital del Pallars. Es considera que els darrers enfrontaments d'aquesta campanya van tenir lloc els darrers dies del mes de maig. El nombre de víctimes va ser elevadíssim per ambdós bàndols i alguns historiadors, com José Mª Gàrate, en el seu llibre *La Guerra de las dos Españas* (1976) quantifica 14 les pèrdues humanes en l'esgarrifosa xifra de 8.000 persones, 2.000 soldats nacionals i 6.000 republicans.

Una calma relativa va succeir als anomenats combats del mes de maig. Al marge d'atacs puntuals, la dinàmica del front va ser rutinària. És versemblant suposar que bona part de les fortificacions que es conserven avui dia en terres pallareses, són el resultat dels 9 mesos en què el front es va mantenir estable i amb una activitat bèl·lica de baixa intensitat.

El bàndol nacional no decidirà liderar l'atac, des del punt de vista militar, fins a les darreries de 1938, moment en què es planteja ja l'ofensiva final sobre Catalunya. Serà en la zona del Montsec, concretament en el seu extrem més occidental, on el Cos d'Exèrcit d'Urgell va desencadenar en mig d'intenses nevades, l'atac del 23 de desembre. El dia 26 les posicions franquistes van avançar fins a Comiols, arribant a la carretera d'Artesa. També en aquesta ocasió comptem amb un testimoni de primera mà, amb la veu de Lluís Bullich, fill de Figuerola d'Orcau. Aquest jove soldat ens explica la seva participació en la batalla, una de les més dures lliurades en la comarca i en la que el nombre de víctimes va ser també desolador.